

O profesorovi MUDr. Vojtechovi Alexandrovi – významnej osobnosti slovenskej medicíny – na Kežmarských lekárskych dňoch 2003

Obrázok 1 Vojtech Alexander. Reprodukcia olejomalby P. Wavreka

uznávanom veľikánovi medicíny profesorovi MUDr. Vojtechovi Alexandrovi. Po tomto významnom lekárovi a vedcovi nesú meno okrem NsP v Kežmarku aj dnes už tradičné Kežmarské lekárske dni.

Prof. MUDr. Vojtech Alexander (**obrázok 1**) je jednou z najvýznamnejších osobností európskej medicíny. Tento lekár, prvý röntgenológ na Slovensku, zakladateľ experimentálnej a klinickej röntgenológie ako nového medicínskeho odboru a prvý profesor rádiológie v Uhorsku, prežil takmer celý svoj plodný život v Kežmarku. Je najznámejšou osobnosťou z galérie spišských lekárov.

Narodil sa 30. mája 1857 v dome, ktorý neskôr sám namaľoval. V rodnom liste je ako spišský Nmec zapísaný pod krstným menom Adalbert. Celý život, vlastne v období nešťastných rokov maďarizácie, používal meno Béla. Dnes ho na Slovensku uvádzajú ako Vojtech. To ešte viac vystihuje jeho spolupatričnosť k rodnému mnohonárodnostnému Spišu. Mal hlboké humanitné cítenie. Pomoc všetkým ľuďom bez rozdielu k sociálnej skupine, národnosti, etnickej, náboženskej, či politickej príslušnosti bola u V. Alexandra samozrejmosť a dodnes platné vyznanie pre budovanie porozumenia, úcty a lásky k ľuďom so spoločnou históriou.

Jeho otec bol mešťanostom a neskôr mestským kapitánom. Vyznačoval sa spravodlivosťou, prísnu striedanosťou, pracovitosťou a zmyslom pre poriadok. Všetky tieto vlastnosti vstúpil aj svojim deťom.

Nadaný syn Vojtech maturoval s vyznamenaním. Mladý Alexander sa po maturite zapísal na lekársku fakultu Pázmanyovskej univerzity v Budapešti. Počas štúdií pracoval na anatomickom a patologickom ústave. Do funkcie pomocnej vedeckej sily a neskôr druhého asistenta v oboch ústavoch sa dostal na základe vynikajúcich študijných výsledkov a víťaznej práce z oblasti topografickej anatómie.

Na naliehanie otca sa Alexander vrátil po ukončení štúdií do Kežmarku, kde sa stal mestským lekárom. Naďalej sledoval vedecké dianie vo svete, publikoval a prednášal, najmä v Spolku spišských lekárov a lekárníkov, ktorý bol založený 29. októbra 1867 v Kežmarku.

Podnetom k napísaniu tejto informácie boli XI. kežmarské lekárske dni, ktoré sa konali 23. – 24. januára 2003 v Starej Lesnej vo Vysokých Tatrách.

Na ich nepopierateľnom úspechu sa výrazne podieľali miestni odborní pracovníci, spoločenské autority a v nemalej miere aj kežmarský rodák Š. Vítko, CSc., riaditeľ Transplantcentra IKEM v Prahe, ktorý bol iniciátorom účasti pracovníkov SÚSCH na tomto podujatí.

O odbornej časti tejto akcie sa už referovalo inde a tento článok je venovaný predovšetkým záujemcom o osudy veľikánov našej medicíny a opiera sa o netradičnú prezentáciu MUDr. P. Slovika o u nás málo známom, ale medzinárodne

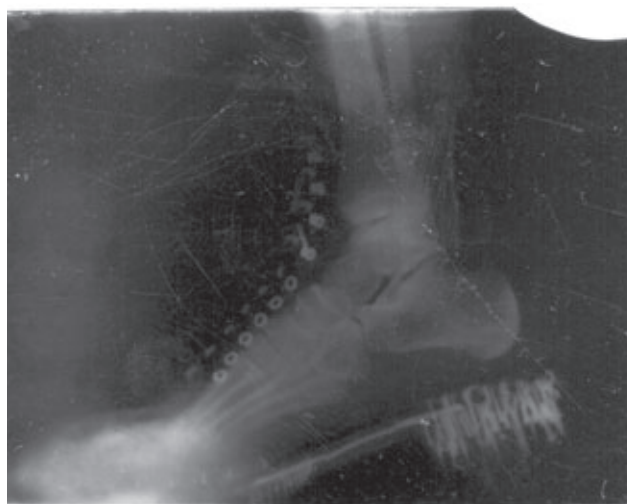
Vzhľadom na aktivitu a organizačné schopnosti zvolili Vojtecha Alexandra za pokladníka a tajomníka Spolku lekárov. Na jeho návrh potom Spolok začal vydávať ročenky – zborníky najlepších prác, článkov a spoločných správ. Dr. V. Alexander bol ich redaktorom.

Pri práci mu významne pomáhala manželka Alžbeta. Manželstvo bolo zmiešané. On katolík, ona evanjelička. Alexander v nej našiel obetavú a láskyplnú ženu. Vedela pochopiť a postupne vniknúť do jeho zložitých problémov, pričom si uvedomovala zmysel a význam jeho práce najmä vtedy, ak zabúdala na obed, večeru, ba i na spánok.

Historický objav röntgenových lúčov Alexandra fascinoval. Navštívil K. Röntgena vo Würzburgu, aby priamo od neho získal informácie. Intenzívne zbieral údaje o novom druhu žiarenia a svoje poznatky zanietené odovzdával zdravotníkom i laickej verejnosti.

V roku 1897 získal röntgenový prístroj. Neúnavnými experimentami, snímkaním rôznych predmetov, rastlín, kvetov, drobných živočíchov a neskôr aj častí ľudského tela dospeš k zhotoveniu kvalitných snímok. Na nich ako prvý na svete vysvetľoval schopnosť röntgenového obrazu poskytnúť aj priestorový predstava, t. j. hĺbku ako skúsenosťou vnímaný tretí rozmer plošného obrazu. Tento jav nazval „plastikou röntgenového obrazu“. Z dnešného pohľadu je to jeho najväčší prínos pre röntgenodiagnostiku všeobecne, ktorý v jeho časoch nemohol byť docenený.

Ako jeden z prvých sledoval vývoj kostry a vytváranie jadier kostnatenia na ľudskom plode počas vnútromaternicového života a po pôrode. V tej dobe nežiaduce účinky röntgenového žiarenia neboli známe a nemohol ich poznať ani on. Röntgenologické sledovania uskutočnil na vlastnej, gravidnej manželke, ktorá okrem štyroch zdravých detí, porodila aj fyzicky a psychicky retardovaného syna, veľmi pravdepodobne v dôsledku opakovaného

Obrázok 2 Kópia RTG obrazu vlastnej nohy v topánke. Muzej Nikole Tesla, Belehrad. (S láskavosťou ak. A. Despica)

ho ožarovania. Pre Alexandra muselo byť fascinujúce sledovať vývoj vlastného dieťaťa v matkinom lone. Bola to však krutá daň za pohľad do studnice ľudského poznania.

Nie je nezaujímavé, že aj Konrád Röntgen skúšal „svoj“ vynález na manželke, ale zdá sa, že bez tragických následkov. Ožarovanie ruky bolo predsa len menej škodlivé, než ožarovanie zárodočných tkanív.

Úplne iný pohľad na tieto pionierske poznatky a skúsenosti poskytujú informácie z belehradského múzea Nikola Teslu. Zdá sa, že Nikola Tesla poznal účinky x-lúčov už pred Röntgenom a pomocou tejto techniky si sám zobrazil vlastnú nohu aj s kovovými svorkami v topánke (**obrázok 2**). Táto epizóda je príkladom vysoko humánneho a etického prístupu k overovaniu nových a neznámych ciest poznania ľudstva. A treba zdôrazniť, že nie je ojedinelá.

Vysoké uznanie sa dostalo Vojtechovi Alexandrovi jeho menovaním za dopisovateľa a člena Nemeckej röntgenologickej spoločnosti v roku 1905. Zúčastnil sa vtedy jej prvého kongresu v Berlíne, kde vzbudil veľkú pozornosť svojou prednáškou o röntgenovom sledovaní vývoja kostry ruky. Prednášal aj v mnohých ďalších mestách Európy: Mníchove, Zürichu, Amsterdame, Budapešti, Bratislave, Kluži, Miškovci a inde.

Jeho časopisecké a knižné diela vychádzali na Slovensku, v Rakúsku, Nemecku, Švajčiarsku, Anglicku a v USA. Roku 1907 sa stal vysokoškolským učiteľom röntgenológie na univerzite v Budapešti. Jeho neúnavná

snaha, ako aj vysoká úroveň jeho prednášok podnietili zriadenie univerzitného Centrálného röntgenového laboratória (1914).

K dokresleniu osobnosti dr. Alexandra patrí aj jeho humánne a sociálne cítenie. Vo svojom rodnom meste sa zúčastňoval na schôdzach robotníkov kežmarskej textilky. Na ich čele kráčal v manifestačných sprievodoch. Zaslúžil sa o založenie Okrášľujúceho spolku a Zväzu invalidov v Kežmarku, o výsadbu stromov a parkov, odstránenie bahnitých priestranstiev. Lásku k rodnému Spišu vyjadril aj v pôsobivých básňach. V úryvku jednej z nich píše:

„Mocne sa držte v biede i šťastí,
vy synovia Spiša – čarokrásnej vlasti – navždy“.

Prof. MUDr. Vojtech Alexander zomrel v Budapešti dňa 15. januára 1916. Pochovaný je v Kežmarku, vo svojom rodisku, ktoré úprimne miloval.

Priekopníčkovi röntgenológie, univerzitnému profesorovi MUDr. Vojtechovi Alexandrovi, bola venovaná aj krásna monografia autorov A. Kutarňu a E. Vlčka s kolektívom (vydalo Okresné osvetové stredisko v Poprade 1/84/OK, strán 264), ktorú záujemcom o túto problematiku vrelo odporúčam.

Prof. MUDr. Juraj Fabián, DrSc.
Primár Transplantačného oddelenia, SÚSCH
Bratislava